

410. Վերջապէս հրամայականի մէջ ժխտականը՝ արգելականի կը փոխուի -մի արգելականով օր.

կեր } մի ուտեր. ան } մի առնուր.
 } մի ուտեր. } մի առնուր.

բեր, մի բերեր, պոռթցիր, մի պոռթնար, եւն:

Բ. ԿՐԱՆՈՐԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐ:

411. Բարբառի կրաւորական բայերն նոյնպէս կը յօրինուին արդի գրական լեզուի համեմատ: Կրաւորականներն ներգործականէն կ'իջին բայի վերջաւորութիւնն --իւ կամ -մէի փոխելով. միայն թէ --ու եւ --աւ վերջաւորող բայերու կատարելան վրայ աւելցընելու է այդ մասնիկը. օր.

լսել, լս--իւ, ըսել, ըս--իւ, կարգալ, կարգացո--իւ, մոռնալ, մոռնո--իւ, եւն:

412. Այսպէս կազմվելն յետոյ կրաւորական բայերն կը խնարհին --իւ վերջաւորող բայերու նման:

413. Այս --ուի ձեւը շատ հին է. միջին դարերու մէջ սխաւ գործածուիլ՝ կրաւորական բայերն ներգործականներէն իրապէս զանազանելու համար, վասն զի հին գրական լեզուն ոչ միայն շատ տեղ բայի այս երկու ձեւերն իրարմէ չէր զատեր, այլ եւ շատ մը բայերու համար կրաւորական յարմարցընելը շատ դժուար էր:

Գ. ԱՆՅՈՂԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐ:

414. Անցողական կոչուած բայերն անոնք են որոնք ո եւ է գործողութիւն մը ուրիշին վրայ կը կատարեն:

415. Անցողական բայերն ներգործականներէն կ'ածանցուին, անոնց արմատին վրայ -ցընել մասնիկն աւելցընելով. այս մասնիկն ինչպէս արգէն ինքնին կ'երևայ, հին լեզուի --ցո--նիւ, --ցո--ցընել, --ցո--ցընիւ, --ցո--ցընիւ, --ցո--ցընիւ մասնիկներէն առաջ եկած, սղուած եւ ծք դարէն իսկ արդի -ցընել ձեւն առած է որ յատուկ է գրեթէ մեր բոլոր բարբառներուն օր. խմել, խմ--ցընել == ուրիշ մէկին խմել տալ, եւն:

416. Երբեմն անցողականը կը յօրինուի գու բայով -- ճիշդ ֆրանսերէնի faire բայով եղած պարզ անցողականի նման -- որ այս պարագայիս օժանդակի դեր կը կատարէ եւ միայն ինք կը խնարհի. օր. խմել, խմել տալ, խմել տուի, եւն. ինչպէս ֆրանսերէն faire manger == ուտել տալ, կերցընել:

417. Անցողականը կրկին ձեւով ալ կը յօրինուի. այսինքն թէ --ցընել եւ թէ գու միանուագ կը գործածուին, նման ֆրանսերէն faire-faire ձեւին. բայց զարձեալ միայն գու օժանդակը կը խնարհի. օր. խոցընել գու. ինչ-ցընել ի-- գու. ի--ու. եւն:

418. Անցողականները կրնան իրենց կրաւորականն ալ ունենալ -ցընել մասնիկը -ցո--նի փոխելով. օր. խօլ, խօցնել, խօցո--նի, եւն:

419. Անցողականներու -ցընել մասնիկը չեզոք բայերու արմատին վրայ աւելնալով զանոնք ներգործականի կը վերածէ. օր. լծիւ, լծիցընել == մէկուն վրայ ազդել. դոռիւ, դոռիցընել, եւն:

Դ. ՍԱՍՏԿԱԿԱՆ ԲԱՅԵՐ:

420. Մեր թէ հին լեզուին եւ թէ արդի բարբառներուն մէջ կան կարգ մը բայեր՝ որոնք յաճախաբար ինքնագործածուցընել կը ներկայացընեն մեզ եւ որոց եթէ պէտք եղած ուշագրութիւնը դարձնենք, կը տեսնենք թէ -- մանաւանդ գաւառաբարբառներու մէջ -- գործողութեան, այսպէս սասծ, ուրիշ ուղղութիւն մը կը ուտն, անոր նոր ուժ մը, չափազանցութեան միտք մը տարով. մենք այդ բայերուն Սոսոկոյն բայ անունը կու տանք: Հնդեւրոպական հին լեզուներու մէջ այդ տեսակ բայեր շատ յաճախական են, ինչպէս պիտի յիշենք ստորեւ, մեր գաւառաբարբառներու մէջ ալ շատ բազմաթիւ են սաստկական բայերն, որոնք մինչեւ օրս դեռ ուշագրութեան առնուած չեն: Իսկ մեզ զբաղեցընող բարբառիս մէջ, կարելի է ըսել անհամար են սաստկական բայերն. մենք այստեղ կը դնենք անոնց ձեւերն, կազմութիւնն եւ ծագումը:

421. Արարելիքի բարբառին մէջ սաստկական բայերն կը կազմուին մի քանի տեսակ, ուստի ամէն մէկ տեսակի համար զատ հատուածներ կը յատկացընենք:

ԱՌՈՋԻՆ ՏԵՍՈՎ ԱՍՏԿԱԿԱՆ

422. Այս --ուլն րեւիս մէջ բայն օր-հար իջ իրիւն գործողութեան, թէպէտ կրնայ կրկնութեան ժամանակ արմատին ձայնաւորը սղիլ՝ երկրորդ եղբին մէջ:

423. Բայց այս առաջին տեսակիս արտագրած սաստկական բայերէն ոմանց արմատն ալ զտրութիւն ունի իր բայ, իսկ ոմանցը ոչ, մենք երկու տեսակներն իրարմէ կը զատենք:

1. Կրկնուող արմատը զոյուծին ունի:

- գողալ, գողգողալ = գու-+գու-+ալ.
- զուալ, զոզուալ = շու-+շու-+ալ.
- թափել, թափթփել = թա-+թա-+ել.
- թասալ, թաթասալ = թա-+թա-+ալ.
- խուալ, խոխուալ = իււ-+իււ-+ալ.
- ծակել, ծակծակել = ծակ-+ծակ-+ել.
- ծհալ, ծփծփալ = ծփ-+ծփ-+ալ.
- կապել, կապկպել = կա-+կա-+ել.
- կաթել, կաթկրթել = կա-+կա-+ել.
- ճգալ, ճցճգալ = ճը-+ճը-+ալ.
- ճոալ, ճոճոալ = ճը-+ճը-+ալ.
- ճվալ, ճվճվալ = ճը-+ճը-+ալ.
- մարիլ, մարմարիլ = մար-+մար-+իլ.
- մզալ, մզմզալ = մը-+մը-+ալ.
- մխալ, մխմխալ = մը-+մը-+ալ.
- մոալ, մոմոալ = մը-+մը-+ալ.
- շխել, շփշփել = շտ-+շտ-+ել.
- պուսալ, պուպուսալ = պու-+պու-+ալ.
- վաղել, վաղվաղել = վա-+վա-+ել.
- վառել, վառվառել = վա-+վա-+ել.
- վզալ, վզվզալ = վը-+վը-+ալ.
- տզալ, տզտզալ = տը-+տը-+ալ.
- փսալ, փսփսալ = փս-+փս-+ալ.
- փիլել, փլիփլել = փու-+փու-+իլ.
- քաշել, քաշքաշել = քա-+քա-+ել.
- քիշել, քիշքիշել = քի-+քի-+ել.
- Փշալ, ՓշՓշալ = Փը-+Փը-+ալ.
- Ֆսալ, ՖըսՖսալ = Ֆը-+Ֆը-+ալ.

2. Կրկնուող արմատը զոյուծին չունի:

- գոգոալ = գը-+գը-+ալ.
- թխթխալ = թը-+թը-+ալ.
- թոթոալ = թը-+թը-+ալ.
- ժրժրալ = ժը-+ժը-+ալ.
- խխալ = իը-+իը-+ալ.
- կկալ = կը-+կը-+ալ.
- կկկալ = կը-+կը-+ալ.
- կկկկալ = կը-+կը-+ալ.
- կկկկկալ = կը-+կը-+ալ.
- մոմոալ = մը-+մը-+ալ.
- շարշարել = շը-+շը-+ել.
- պլպլալ = պը-+պը-+ալ.
- պճպճալ = պճ-+պճ-+ալ.
- անանալ = աը-+աը-+ալ.
- փրփրիլ = փը-+փը-+իլ.
- բբբել = բը-+բը-+ել եւն:

ԱԶԳ. Այս առաջին ձեւս ժառանգութիւն

մըն է հնգերկուական լեզուներէն. այս կերպով այդ լեզուներն ամէնքն ալ բայերու զանազան

ժամանակներն կը յօրինէին. այսպէս օրինակ կատարեալներն եւ ներկայի մէկ ձեւ. որ. սանկ. da-dhán, զենա. da-d'á, յուս. լե-խա, ւս. de-di, de-di-si, հին Տայ. սը-տը-ի. եւն. միւշ մեր հին լեզուն մէջ ամբողջ բայեր կրկնութիւն երեւան կու գան խիստ յաճախ: Հնգերկուական հին լեզուներէն շատեր սաստակեան բայերն կրկնութեան կը յօրինէին. մեր լեզուն ալ գաւառաբարբառի սոյն օրինակներով (օր ուրիշ շատ մը բարբառներն յատուկ են) կատարեալ խնամութիւն մը ցոյց կու տայ հնգերկուականին հետ:

(Ը-բուն-իւն) ՄՈՆԻԹ Ս. ՌԱՆԻԹ-ՔԵԾ



ՔԱՆՆՈՅՑՊԵՏԿԱՆ ԵՐԵՎԱՆԻ ՄԱԹԻՒՆ

Հանրեւ սանդուղի Մարտի Թուին մէջ յատուկ յօդուած մը նուիրուած էր քսանուհինգամեայ Երեւանին, որ գրեթէ քսան դարու միջոցի մէջ երկու հնգ միայն տեղի ունեցաւ, եւ բոս նախանամութեանն Ստամբուլ երկրորդն վիճակեցաւ Լեւոնի թ.Վ. Քաճառայապետի:

Վերջոյեւալ յօդուածին հրատարակուածն ետքը՝ Երեւանի հանդէսն կատարուեցաւ ի Հուով. եւ ներկայիս կը դիմե՛ր լրացնել համառօտի նախընթաց զբօսութիւնն:

Մարտի 3ին առաւուս կանուխ ամէն կողմանէ խուսն բազմութիւն մը կ'աճապարէր կ'ընթացարար Ս. Պետրոսի պալատէն (որ յիշուի աշխարհիս եօթն հրաշալիքներուն զեւմե է): Եկեղեցոյ յետմէն անցաւ ժողովարեան այն մասը միայն — շուրջ վաթսուս հարար հօգի, — որոնք հրաւիրատուն ունէին, եւ էին մեծաւ մասամբ օտարականք ամէն ազգէ. իսկ մնացած մասը — գրեթէ յիսուն հարար հօգի, — Ս. Պետրոսի եկեղեցոյն ընդարձակ լծակարակին վզայ բանակած էին լծակալ եւ նոյն օրան կ'ու օգն նպատաւոր չէր, որպէս զի այս արտաքոյ կարգի գէպքը տեսնելու փափայքին հասնին:

Իբրք ալ, ազգեցիկ հանդէսն կատարուեցան մեծապայծառ փառաւորութեամբ եւ շինքը կարգաւորութեամբ, — ինչ որ յատուկ է միայն այս հոսովմեական արքունեաց: Պայմանեալ ժամուն արձաթի փողոց հնամանք ծանուցուեցաւ՝ թէ չքնադատեալի Թափօրն սկսաւ շուս. չու. եւ երբ որ իննսուներեքամայ պատիւաւել ծերունի Քաճառայապետն երեւցաւ, ամէն հանդիսատեսաց կողմանէ ընդունուեցաւ արտաքին ցնձութեան եւ արատաւախան մեծ արանաց արտայայտութիւններով, որոնք ծերունի Երեւանուորին վրայ բուն տպաւորութիւն ըրին եւ իւր հայրենի սիրուն մեծական շարք ժեցնելու Մտապարկութեան արձանի է, թէ՛ բոս վկայութեան ականատես անձանք, վերատաանջ մէջ գտնուող կաթուղիկեայ եւ բողբոջական իշխանաց եւ իշ-